

Kulturni dom
Franca Bernika
Domžale

Vljudno vabljeni na simpozij

DOMŽALE IN SLAMNIKARSKA INDUSTRIJSKA DEDIŠČINA: SODOBNI (V)POGLEDI

ob 16. uri

in odprtje razstave

NOVO POGlavJE SLAMNIKAR-STVA/-JA,

Gabrijela Fužir Bauer v okviru projekta Kul Dedi Digit

ob 19.15 uri,

v sredo, **25. oktobra 2017**, v Slamnikarskem muzeju,
Kajuhova 5, Domžale.

Program:

16.00 uradni začetek simpozija

1. IZ ZGODOVINE DOMŽALSKEGA SLAMNIKARSTVA

16.10 Matjaž Brojan: O delu in življenju slamnikarske družine Jančigaj -
Ravnikar

16.25 Saša Roškar: Domžalske slamnikarice na tujem in njihove življenjske
zgodbe

16.40 Roman Kos: Od glajenja do stiskanja - dokončno formiranje slamnika v
stiskalnici

16.55 odmor

2. SLAMNIKARSKI MUZEJ - PROJEKTI

17.00 Vilma Vrtačnik Merčun, Klemen Justin in Liza Oberwalder Zupanc:
Raziskovalni projekti OŠ Rodica s področja slamnikarske dediščine

17.15 Mag. Igor Podbrežnik: Dejavniki ohranjanja domžalske slamnikarske
dediščine

17.30 Katarina Rus Krušelj: Slamnikarstvo jutri - predstavitev muzejskih
projektov na področju ohranjanja slamnikarstva kot žive kulturne dediščine

17.50 javna diskusija in odmor

3. SODOBNI (V)POGLEDI - VPŠ in VITT ERUDIO

18.00 Projektna skupina: Kul dedi digit - predstavitev projekta

18.10 Lara Kandus: Izzivi slamnikarstva v evropskem prostoru

18.25 Danijela Tamše: Obujanje industrijske dediščine - vedno v sozvočju s
potrebami

18.40 Nina Cvar: Slama, film in popularna kultura – od Cankarjeve Francke do Zine v Idili

18.55 Dr. Gabrijela Fužir Bauer: Trajnost kot oblikovalsko izhodišče in likovno izrazna vsebina primerih trajnostnega modnega oblikovanja tekstila, oblačil in izdelkov za interier

19.10 javna diskusija, moderatorka dr. Natalija Majsova

in

odprtje razstave **Novo poglavje slamnikar-stva/-ja**, avtorice Gabrijele Fužir Bauer v okviru projekta Kul Dedi Digit

19.15 zaključek simpozija s pogostitvijo

Sodelujoči:

Matjaž Brojan – radijski novinar in publicist, raziskovalec domžalske zgodovine

O delu in življenju slamnikarske družine Jančigaj – Ravnikar

Slamnikarskega poslanstva največjega slovenskega slamnikarja Matije Ravnikarja ni mogoče osvetliti drugače kot v tesni povezanosti z njegovim tastom Andrejem Jančigajem. Pravzaprav se je vse začelo v delavnici njegovega prednika Tomaža Jančigaja na t. i. Keršmančevi domačiji – na tem mestu je stala prvotna Jančigajeva slamnikarska tovarna. Andrej Jančigaj je bil v svojem času sila spoštovan Domžalec, saj je bil član upravnega odbora Posojilnice in hranilnice v Domžalah, podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva oktobra 1918 v Domžalah, izumitelj pri izdelavi slamnikov in posebnega svetila in še marsikaj drugega. V zakonu je imel štiri hčere, vsaka je doživela svojo usodo, nekatere med njimi prav neprijazno. Najmlajša hči Katarina se je leta 1911 poročila s tesarjem Matijo Ravnikarjem, vendar so ga že leta 1914 poklicali v cesarsko vojsko na rusko fronto v Galicijo. Zaradi

bolezni se je srečno vrnil k družini in k dvema otrokoma, žal pa je Katarina nesrečno umrla na porodu vsled "španske bolezni", z njo pa tudi novorojenka Frančiška. Matija Ravnikar, ki je po tastu Jančigaju postal nosilec slamnikarske obrti, je leta 1923 povečal svojo slamnikarsko tovarno. Leta 1932 pa začel gradnjo nove tovarne v Kolodvorski 4, v stavbi, ki je danes poslovni prostor domžalske notarke. V Domžalah je pred drugo svetovno vojno postal največji izdelovalec slamnikov, saj je v njegovi tovarni 33 delavcev izdelalo na leto do 105.000 kosov slamnatih pokrival. Leta 1959 mu je država tovarno podržavila z njo pa tudi hišo, v kateri je živel.

Saša Roškar – etnologinja in kulturna antropologinja, raziskovalka domžalske slamnikarske zgodovine

Domžalske slamnikarice na tujem in njihove življenjske zgodbe

V zadnji četrtini 19. stoletja slamnikarska domača obrt v Domžalah preraste v industrijo, ki jo poganjajo predvsem Tirolska podjetja, ki imajo svoje podružnice tudi v drugih mestih po Evropi in v Severni Ameriki. Delo v tovarnah je bilo sezonsko organizirano in v času sezone so delodajalci pošiljali delavce na delo tudi izven domačega kraja. Ker je bilo delo bolje plačano od dela doma, je bilo s strani šivalk zaželeno. Slamnikarstvo je ena prvih industrijskih panog pri nas, ki v večji meri vključuje žensko delovno silo in enak vzorec je tudi pri migracijah, ki jih je slamnikarstvo generiralo. Migracije žensk iz Domžal in okolice v slamnikarske tovarne po Evropi so trajale do druge svetovne vojne. Poleg zgodovinskega konteksta bodo predstavljene tudi izbrane življenjske zgodbe slamnikaric, kot se jih spominjajo njihovi otroci, vnuki ali nečaki.

Roman Kos – kipar, pedagog, strokovni sodelavec Slamnikarskega muzeja
Od glajenja do stiskanja – dokončno formiranje slamnika v stiskalnici

Izhajajoč iz domžalske slamnikarske družine, že leta raziskuje in ohranja spomin na nekdaj priznано domžalsko slamnikarsko industrijo. Njegova babica je bila šivalka slamnikov v Lienzu in na Dunaju. Iz očetove domačije so se podali v Ameriko kot slamnikarji tudi dve očetovi teti in stric. Na domačiji so se že zelo zgodaj začeli ukvarjati s slamnikarstvom, kar priča eden najstarejših eksponatov iz te hiše – ena prvih lesenih preš za slamnike, ki je sedaj del zbirke v Slamnikarskem muzeju. Razvoj slamnikarstva kot industrijske panoge je doprinesel tudi k tehnološkemu napredku oz. posodabljanju mehanizacije za izdelavo slamnikov. V prispevku bodo predstavljene zadnje raziskave postopka stiskanja slamnika kot ene od zaključenih faz v finalizaciji izdelave slamnika.

OŠ Rodica – mentorica Vilma Vrtačnik Merčun z mladimi raziskovalci
Raziskovalni projekti OŠ Rodica s področja slamnikarske dediščine

Mladinsko raziskovalno delo ima na OŠ Rodica že dolgo tradicijo, a so se naši mladi raziskovalci v raziskovanje slamnikarske dediščine poglobljeno usmerili šele v šolskem letu 2011/2012, v času nastajanja Slamnikarskega muzeja v Domžalah. Na simpoziju bomo na kratko predstavili letošnji primer mladinskega raziskovalnega dela (*Knjiga vzorcev kit iz slamnikarske tovarne bratov Oberwalder iz leta 1912* – Klemen Justin in Liza Oberwalder Zupanc) ter predvajali delček videa, ki je nastal v sodelovanju z domžalsko gimnazijo. Vsi raziskovalni projekti so nastali pod mentorstvom profesorice Vilme Vrtačnik Merčun.

Mag. Igor Podbrežnik – magister poslovnih znanosti, vodja zasebnega Zavoda za izobraževanje, raziskovanje in socialne storitve Lokvanj, ki se ukvarja z raziskavami zadovoljstva uporabnikov s kakovostjo storitev v različnih storitvenih podjetjih in ustanovah.

Dejavniki ohranjanja domžalske slamnikarske dediščine

Raziskali smo raven in razširjenost poznavanja domžalske slamnikarske dediščine. Ugotoviti smo želeli najpomembnejše dejavnike širjenja vedenja o slamnikarstvu. Izvedena je bila kvantitativna raziskava z anketnim vprašalnikom, ki ga sestavljajo vprašanja o poznavanju domžalske slamnikarske dediščine. Raziskava je pokazala, da so mediji ključni nosilci informacij o slamnikarski dediščini, med njimi se izpostavlja domžalski časopis Slamnik. Za ohranjanje vedenja o slamnikarstvu je pomembna tudi vloga

šole in družinske tradicije, pri širjenju vedenja o slamnikarski dediščini pa vedno bolj pomembno vlogo prevzemata Slamnikarski muzej in Slamnikarski sejem.

Katarina Rus Krušelj – kustosinja v Slamnikarskem muzeju
Slamnikarstvo jutri: predstavitev muzejskih projektov na področju ohranjanja slamnikarstva kot žive kulturne dediščine

Ena pomembnejših nalog Slamnikarskega muzeja je prizadevanje za oživljanje in ohranjanje veččin, kot je pletenje kit iz slame in šivanje slamnikov, ter popularizacijo obrti, ki je že delno zamrla. Mojstric, ki še znajo pletiti in šivati, je vse manj, saj jih večina izhaja iz starejših generacij nekdanjih delavk (slamnikarske) tovarne Univerzale Domžale. Zadnja leta smo posebno pozornost namenili mednarodnem mreženju, zato smo sklenili sodelovanje z rokodelci in izdelovalci slamnikov iz drugih evropskih držav, povezanih s slamnikarsko dediščino. Organizirali smo tečaje pletenja kit iz slame, začetne in nadaljevalne tečaje šivanja slamnikov, priredili tematski sejem kot obuditev spomina na dediščino slamnikarstva, ki je desetletja zaznamovalo mesto Domžale, itd. Vsi načrtovani projekti na področju ohranjanja slamnikarstva kot nesnovne kulturne dediščine se snujejo s posebnim namenom – za ohranitev in prenos te žive kulturne dediščine na mlajše rodove in ustvarjanje novih poslovnih priložnosti. Ali bo naša vizija slamnikarske prihodnosti uspešna? Nam bo sodobni čas dopustil obnovitev in poustvarjanje že pozabljene obrti?

Predstavniki projekta Kul Dedi Digit

Predstavili bodo uspešen skupni projekt Visoke poslovne šole ERUDIO, Kulturnega doma Franca Bernika Domžale in oblikovalke dr. Gabrijela Fužir Bauer. V njem smo si zastavili skupen cilj: posodobitev slamnikarske kulturne dediščine, preoblikovanje in integracija v sodobne oblikovalske ter turistično-doživljajske poslovne modele. Projekt v okviru sheme Po kreativni poti do znanja sta financirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS. Z njim smo želeli pokazati, kako aktualna je (lahko) dediščina slamnikarstva, in kako lahko služi kot podlaga za nove izdelke in digitalne aplikacije.

Lara Kandus, magistra s področja svetovnih študij, v času dodiplomskega študija na Fakulteti za družbene vede, smer Evropske študije, se je posvečala predvsem preučevanju skupne kmetijske politike in njenih učinkov na notranji trg držav članic. Na VPŠ ERUDIO se bo posvečala predavanju predmeta Podjetništvo in upravljanje v evropski regiji.

Izzivi slamnikarstva v evropskem prostoru

Znanje o šivanju slamnikov se je v 19. stoletju iz Italije preneslo na območje Domžal in se tam začelo razvijati in prevzemalo vplive, ki so prihajali iz ozemelj, ki danes spadajo pod Avstrijo. Slamnikarstvo je na ozemlju Slovenije doživelo razcvet v drugi polovici 19. stoletja, ko so se izdelki začeli prodajati v zahodnoevropskih državah. Znanje o izdelavi slamnikov pa je skupaj z migranti odšlo tudi v Ameriko. Domžalski slamnik je v tistem obdobju pridobil razpoznavnost in se uveljavil kot znamka, katero so ljudje asociirali s kakovostjo. Obujanje obrti, ki je pred dobrim stoletjem prerasla celo v industrijo, zagotovo ne bo brez svojevrstnih izzivov, a tudi priložnosti. Ta prispevek bo tako obravnaval zgodovinski pogled na sam razvoj slamnikarstva kot obrti oziroma industrijske dejavnosti, predstavili pa bomo tudi vidik slamnikarstva kot tradicionalne obrti, ki želi ponovno povečati svojo prepoznavnost med ljudmi tako doma kot tudi v tujini.

Danijela Tamše, magistrica kulturologije, doktorska kandidatka kulturologije in odgovorna urednica Časopisa za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo. Na VITT ERUDIO predava predmet Vodenje skupin in participativno upravljanje.

Obujanje industrijske dediščine: vedno v sozvočju s potrebami?

Skozi dobro premišljeno pobudo in sodelovanje različnih deležnikov je bilo v Domžalah obujeno slamnikarstvo, do pred kratkim skoraj pozabljena obrt. Oživitev tradicij je pomembna za rekonstrukcijo

krajev, spominov in znanj, takšen razvoj kulturne in industrijske dediščine pa prinaša tudi priložnost za turizem in izgradnjo lokalnih identitet. Niso pa vsi poskusi obuditev v takšnem sozvočju s prebivalstvom in njihovimi potrebami, včasih so narejeni ali pa se poskušajo uvajati kljub nasprotovanju. Pogledali si bomo enega takšnih primerov, in sicer nekdanjo tovarno koles Rog v Ljubljani, ki je od leta 2006 avtonomna cona. Kot taka ponuja številne priložnosti tako za prebivalstvo kot za mesto, ki bi lahko iz te industrijske dediščine ob sodelovanju s trenutnimi uporabniki kompleks obnovilo in v njem ponudilo prostor novim kulturnim, družbenokoristnim in podjetniškim idejam. Občinski projekt, po katerem naj bi prišlo do obnove, je zastavljen preobširno, predstavlja velik finančni vložek in ne upošteva obstoječega stanja, zato je doživel velik odpor. Trenutni uporabniki in njihovi podporniki poudarjajo, da je tovarna že oživiljena in rekonstruirana v okviru njihovih zmožnosti, potrebovali pa bi sodelovanje mesta pri nadaljnji obnovi, pri kateri naj se upošteva njihovo delovanje. Izbrani primer bo iztočnica za razpravo o tem, kako pristopiti k oživiljanju industrijske dediščine.

Nina Cvar, univ. dipl. kulturologinja, doktorska študentka na Podiplomski šoli ZRC (Filozofski modul), na VPŠ in VITT ERUDIO bo z letom 2017/2018 predavala predmet Podjetništvo v popularni kulturi, redno se udeležuje strokovnih in znanstvenih konferenc za področje filma, kulturnih študij, kontinentalne filozofije. Samozaposlena v kulturi kot filmska kritičarka, med drugim se ukvarja s filmsko vzgojo za mladino in odrasle.

Slama, film in popularna kultura: od Cankarjeve Francke do Zine v Idili

Četudi je bilo slamnikarstvo med 18. in 20. stoletjem ena izmed pomembnejših obrti na Slovenskem in je pomemben del domače kulturne dediščine, vsaj v študijah popularne kulture zaenkrat ni doživel poglobljene analize, posledično pa kulturološki pomen slamnikarstva v vsakdanjem življenju ni jasno razumljen. Toda da bi lahko razumeli mesto slamnikarstva v popularni kulturi, je potrebno vzpostaviti primerni osrednji objekt analize. Za slednjega bo prispevek vzel slamo, kot osrednji gradbeni material slamnikarstva, pri čemer bo prek skrbno izbranih filmskih primerov pokazal na različne pomene, ki jih slama zaseda v slovenskem filmu, glede na to, da se film v dvajsetem stoletju vzpostavi kot osrednja vizualna tehnologija širše popularne kulture. Pri tem bo analiza sledila trem osrednjim tezam: 1. slama se v slovenski kinematografiji povezuje s konstrukcijo vsakdanjega sveta, med drugim s specifičnimi podobami ruralnega okolja; 2. mesto, ki ga slama zaseda v slovenskih filmih, se pomembno povezuje s posameznimi filmskimi gibanji v slovenski kinematografiji, pri čemer se slama v filmih socialističnega realizma povezuje s surovim vizualnim slogom, ki je vizualiziral družbeno izkoriščanje, revščino in ruralno okolico, po drugi strani pa je v filmih, posnetih po modernističnih vplivih, slama bolj ali manj odsotna, saj so postavljeni v urbana okolja; 3. z urbanizacijskimi procesi slame danes v slovenski kinematografiji praktično ne vidimo, če pa že, ta nastopa v obliki vizualnega klišeja, reprezentacijskega tropa, ki ga je inavguriral socialistični realizem.

Gabrijela Fužir Bauer je univ. dipl. inž. oblikovanja tekstilij in oblačil, magistrica s področja razvoja in teorije oblikovanja, doktorica s področja razvoja in teorije oblikovanja. Njeno praktično oblikovalsko področje je trajnostno oblikovanje, teoretično in raziskovalno pa teoretični in razvojni vidiki oblikovanja, ki ju združuje s področjem psihologije vizualne komunikacije v odvisnosti od komunikacijskega medija. Na VITT ERUDIO bo študentom v okviru predmeta Trajnostno oblikovanje in turizem v najširšem smislu približala principe trajnostnega oblikovanja.

Trajnost kot oblikovalsko izhodišče in likovno izrazna vsebina na primerih trajnostnega modnega oblikovanja tekstila, oblačil in izdelkov za interier

Trajnostno oblikovanje je prisotnost trajnostne miselnosti v vseh fazah ustvarjanja, načrtovanja uporabe in po-uporabe izdelka. Trajnostni oblikovalec se lahko v življenjski krog izdelka vključi v različnih fazah, ali pa je prisoten od začetka do samega konca in ponovnega začetka izdelka in trajnost vkomponira, v vse možne karakteristike izdelka in njegovega življenja. Pri tem je pomembno, da se zaveda trajnosti kot skupnega imenovalca vseh sestavin, vseh funkcionalnosti, vseh faz življenjskega

kroga, vseh načinov uporabe, ter tudi likovne vsebine in komunikacijskih razsežnosti izdelka. Idealni scenariji, ko bi bil izdelek trajnosten v vseh svojih pojavnostih, vsebinah in sestavinah, takorekoč ne obstajajo. Obstajajo pa dobri približki; optimalno znotraj obstoječih možnosti. Vsak blikovalski problem ima svoje značilnosti in omejitve, ki so hkrati izhodišča za uresničevanje trajnosti na vsakič drugačen način. V vsebini predavanja bodo predstavljeni različni principi trajnostnega oblikovanja, trajnost kot likovno izrazni izziv, trajnost kot konceptualna vsebina, trajnost kot modularnost, trajnost kot multifunkcionalnost, trajnost kot recikliranje na način upcyclinga, trajnost kot ekološka neoporečnost sestavin in materialov, trajnost in postmoderna interkontekstualnost, trajnost kot brezčasnost stila, trajnost kot redesign dediščinske vsebine v trajnostne (materialne in digitalne) produkte ter doživljajske storitve trajnostnega turizma. Predstavljeni primeri trajnostnega oblikovanja so hkrati prikaz oblikovalskega razvoja trajnostnega oblikovalca, katerega likovno konceptualni izraz je v 20 letnem umetniškem ustvarjanju postala trajnost sama. Trajnost v svojih mnogih različicah. Raziskovanjih nikoli končane, trajnostne poti.